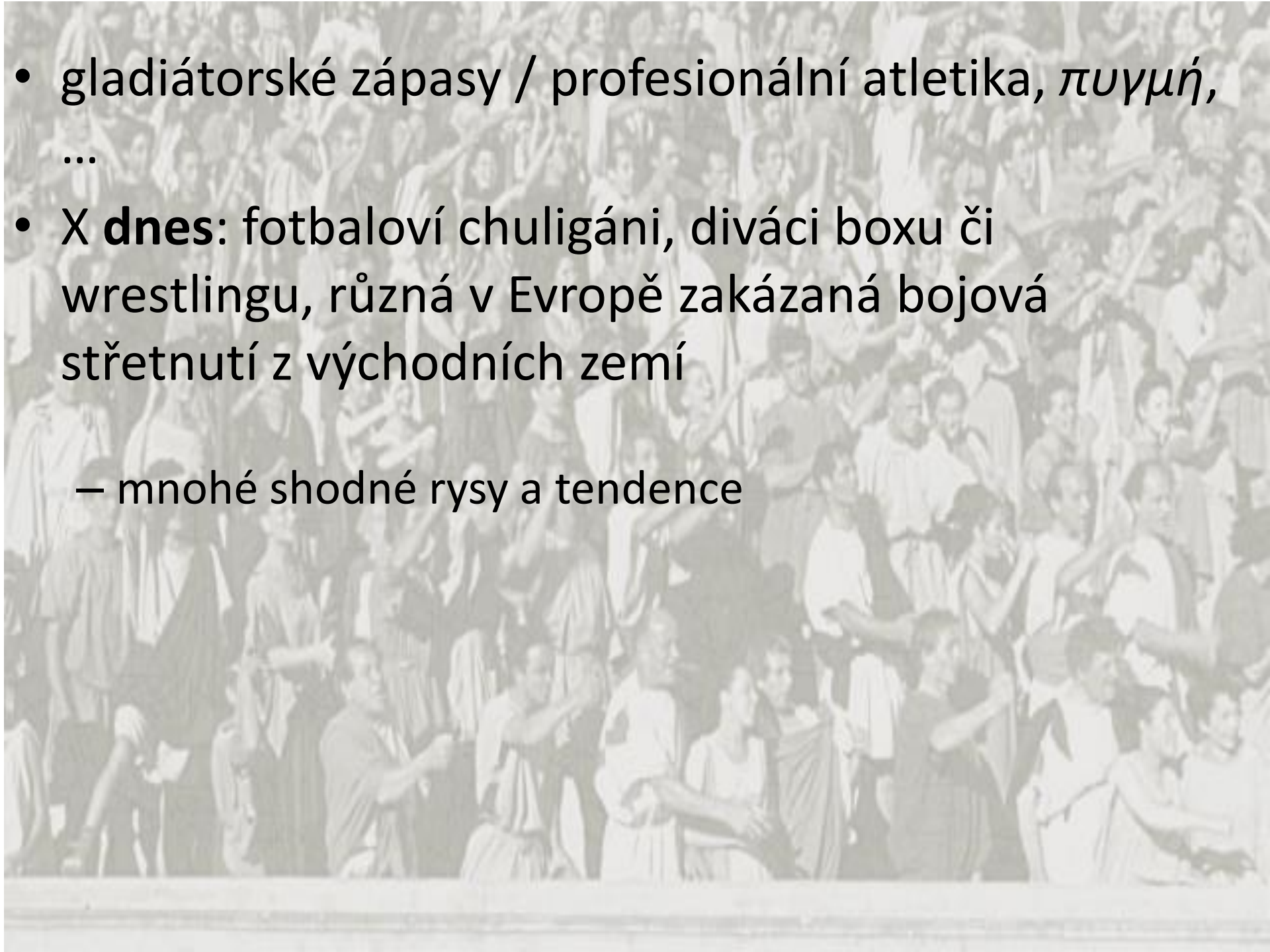

**„SPORTOVNÍ“ DIVÁCTVÍ
VE STAROVĚKU**

-
- gladiátorské zápasy / profesionální atletika, *πυγμαή*, ...
  - X **dnes**: fotbaloví chuligáni, diváci boxu či wrestlingu, různá v Evropě zakázaná bojová střetnutí z východních zemí
    - mnohé shodné rysy a tendence

„Sportovní“ diváctví starověkého světa

- prvními diváky bohové
- cíle:
  - usmíření, pobavení či naklonění pro nějakou událost nebo osobu
  - styk s bohy, bohy jako diváky „sportovního“ výkonu
  - udržení vlastního společenského postavení a kontakt s bohy (primární cíl „sportu“ od jeho vzniku)

- Tento speciální vztah s bohy = různá práva
  - většinou samotní panovníci (museli prokázat svou sílu a právoplatnost vlastního postavení)
    - královský lov (krokodýl, hroch, lev)
    - Amenhotep III., Meni

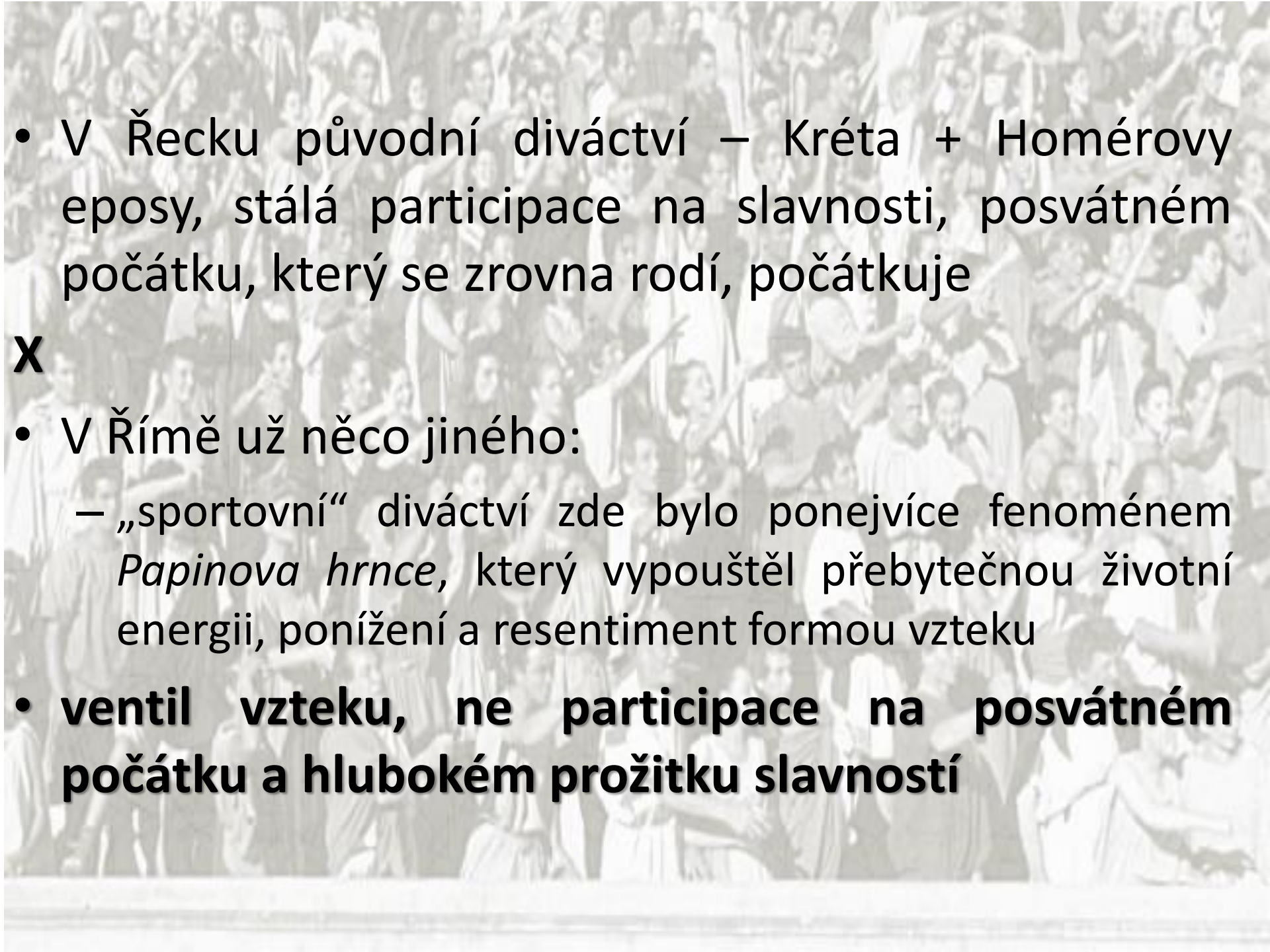
„Jsem Aššurbanipal, král světa, král Asýrie. Ve své strašlivé rozkoši jsem uchopil lva za ocas na příkaz Ninurty a Nergala, bohů – mých pánů, a rozpoltil jsem mu vlastní rukou lebku sekerou“

Kontakt s bohy-diváky

- běžecké závody *li-is-mu* (či *lismu*) – v měsíci *nisanu* před Bélem (Mardukem) a kultovními místy.
- „*Já, král, jsem běžel jako stepní osel... Moji stateční muži hleděli na mě s úžasem*“

- Se změnou světonázorových představ byla tato stará božstva vyhnána ze svých privilegovaných diváckých míst
  - nahrazení panovníky a aristokracií
  - odměnou při lodních závodech v Egyptě bylo, vedle zisku palmy vítězství, především pobavení panovníka
  - Amenhotep III.
  - podívaná pro delegace cizích států
- lidské „sportovní“ diváctví začalo utlumovat vnitrospolečenskou agresivitu a stávalo se mechanismem brzdícím vztek a znamenající chvilkové vytržení z reality, což vládnoucí elity potřebovaly a podporovaly.

-
- V Řecku původní diváctví – Kréta + Homérovy eposy, stálá participace na slavnosti, posvátném počátku, který se zrovna rodí, počátkuje

X

- V Římě už něco jiného:
  - „sportovní“ diváctví zde bylo ponejvíce fenoménem *Papinova hrnce*, který vypouštěl přebytečnou životní energii, ponížení a resentment formou vzteku
- **ventil vzteku, ne participace na posvátném počátku a hlubokém prožitku slavností**

Panem et circenses

- chléb a hry, se Římanům staly **ideálem štěstí**
- ve 4. století po Kr. svátkům věnováno **176 dnů** v roce:
  - **102** dní divadlu,
  - **64** dní hrám v cirku,
  - **10** dní gladiátorským zápasům

Athletae (ἀθληταί) a diváci na stadium (στάδιον)

- Soutěžilo se zde hlavně v následujících atletických disciplínách:
  - **běžeckých** (δρόμος, δίαυλος, ἵππιος, ὀπλείτης, δόλιχος)
  - **bojových** (πυγμή, πάλη, παγκράτιον)
  - **kombinaci** (πένταθλον – δρόμος, ἄλμα, ἄκον, δίσκος, πάλη)
- Profesionalizace – žoldnéřství
- Vlivem divácké oblíbenosti se *πάλη, παγκράτιον* a především *πυγμή* brutaliz.

- stadion císaře Domitiána na Martově poli
- Východ – atletika x gladiátorské hry
- podle Polybia jsou diváci při *γυμνικός ἀγών* více nakloněni slabšímu a bezvýznamnému *ἀθλητής* než slavnému a téměř nepřemožitelnému jedinci, jelikož oceňují jeho odvahu a chtějí být svědky nečekané události. I proto, pokud se slabšímu jedinci např. v *πυγμή* podaří svého soka zasáhnout **„do obličeje a jeho úder tam zanechá stopu, všichni se ihned sami pustí do pomyslného boje. Někdy se také tomu druhému začínají vysmívat, ne proto, že by jím opovrhovali nebo ho podceňovali, nýbrž z nějaké zvláštní sympatie a náklonnosti k tomu slabšímu. Jestliže je však někdo v čas na jejich omyl upozorní, rychle si to uvědomí a vzpamatují se“** (Plb. 27.9.4–6).

Ptolemaios IV. – Kleitomachos z Théb x Aristoníkés:

„Když přišel do Řecka a postavil se na olympijských hrách proti Kleitomachovi, diváci se zřejmě hned přidali na jeho stranu a zdravili ho, protože byli potěšeni, že se jednou někdo odvážil postavit se proti Kleitomachovi. A když zápas pokračoval a Aristoníkés, jak se zdálo, získával převahu a zasadil soupeři nějaký nebezpečný úder, diváci mu za to tleskali a bouřlivě ho povzbuzovali. Tehdy Kleitomachos ustoupil, aby si krátce oddechl, a obrátil se na diváky s otázkou, co sledují tím, že povzbuzují Aristoníka a ze všech sil ho podporují. Domnívají se snad, že on neboxuje poctivě, a neuvědomují si, že on nyní bojuje za slávu Řecka a Aristoníkés za krále Ptolemaia? Chtějí, aby olympijský věnec získal Egyptán, nebo chtějí slyšet, jak hlasatel oznamuje, že v boxu mužů zvítězil občan Théb a Boiótie? Po těchto Kleitomachových slovech prý diváci zcela změnili svůj postoj a Aristoníka nakonec porazili spíše oni než Kleitomachos“ (Plb. 27.9.7–13).

Augustus

„Spectavit autem studiosissime pugiles et maxime Latinos, non legitimos atque ordinarios modo, quos etiam committere cum Graecis solebat, sed et catervarios oppidanos inter angustiasvicorum pugnantis temere ac sine arte“ (Suet. Aug. 45.2).

„S největším pak zájmem se díval na pěstní zápasníky, obzvláště na latinské, a to nejenom na profesionální a řádné, kterým rád dával se utkávat se zápasníky řeckými, nýbrž i městské lidi, kteří v tlupách zápolili v úzkých ulicích jen tak a beze všech pravidel“ (překlad B. Ryba, 1966).

Agitatores a diváci v circus

- etický kodex diváka
- koně otravování
- podplácení
- proklínání

„Adiuro te demon quicumque es et demando tibi ex anc ora ex anc die ex oc momento, ut equos prasini et albi crucies ocidas, et agitatore (agitatores, [sic]) Clarum et Felice et Primulum et Romanum ocidas collida (collidas, [sic]), neque spiritum illis lerinquas (relinquas, [sic]); adiuro te per eum qui te resolvit temporibus deum pelagicum aerium“ (ILS 8753).

„Zapřísahám tě, ať jsi jakýkoliv démon, a požaduji od tebe v tuto hodinu, v tento den, v tuto chvíli, abys mučil a zabil koně zelených a bílých, a srazil a zabil vozataje Clara, Felixe, Primula a Romana a nezanechal jim dech; zapřísahám tě skrze toho, který tě uvolňuje od spánků mořského a vzdušného boha“ (volně přeloženo).

- **Caracalla** – (modr.) Geta (Hdn. 4.6.4)
- **Vitellius** (modr.) (Suet. *Vit.* 14)
- **Gaius Caligula** (zel.)

„Utinam p. R. unam cervicem haberet!“
(Suet. *Calig.* 30.2)

„Kéž by měl lid římský jen jedinou šíji!“
(překlad B. Ryba, 1966).

- útlak zelených od modrých (patricij a konzul) – Theodorich

stranickost fanoušků „*dostávala občas politické zabarvení jisté opozice proti císaři. Projevy nálad v cirku a ‚příslušnost‘ k barvám byla pocítována jako náhražka za ztracenou politickou svobodu*“ (Hošek & Marek, 1990, 167)

- skandování x **Caligula**

tlačénice:

„duo fortes de grege Moesorum, qui me cervice locata securum iubeant clamoso insistere Circo“ (Juv. 9.142–144).

„Z Moesie otroků pár, jenž vzal by mne na statné plece, zjednal mi bezpečné místo i uprostřed hlučného cirku“ (překlad Z. K. Vysoký, 1972).

Ammianus Marcellinus: „Aut pugnaciter aleis certant turpi sono fragosis naribus introrsum reducto spiritu concrepantes; aut quod est studiorum omnium maximum ab ortu lucis ad uesperam sole fatiscunt uel pluuiis, per minutias aurigarum equorumque praecipua uel delicta scrutantes. Et est admodum mirum uidere plebem innumeram mentibus ardore quodam infuso cum dimicationum curulium euentu pendentem“ (Amm. Marc. 14.6.25–26).

Tito zahálčiví a leniví lidé věnují všechen čas „quod uiuunt, vino et tesseris inpendunt et lustris et uoluptatibus et spectaculis: eisque templum et habitaculum et contio et cupitorum spes omnis Circus est maximus: et uidere licet per fora et compita et plateas et conuenticula circulos multos collectos in se controuersis iurgiis ferri, aliis aliud, ut fit, defendentibus. Inter quos hi qui ad satietatem uixerunt, potiores auctoritate longaeua, per lanos et Eponam clamitant saepe, rem publicam stare non posse, si futura concertatione, quem quisque uindicat, carceribus non exiluerit princeps, et funalibus equis parum cohaerenter circumflexerit metam. Et ubi neglegentiae tanta est caries, exoptato die equestrium ludorum inlucescente, nondum solis puro iubare, effusius omnes festinant praecipites ut uelocitate currus ipsos anteeant certaturos: super quorum euentu discissi uotorum studiis anxii plurimi agunt peruigiles noctes“ (Amm. Marc. 28.4.29–31).

„Horlivě pak zápolí ve hře v kostky, vydávající při vdechování ohavný zvuk svými hřmotnými nosy, nebo se moří – což je jejich zaměstnání ze všech nejoblíbenější – od svítání až do večera na slunci či v dešti a pátrají do všech podrobností po přednostech nebo nedostatcích vozků a koní. A je nadmíru podivuhodné vidět nesčetný dav, jak visí svou myslí, naplněnou jakýmsi zápallem na výsledku dostihů“ (překlad J. Češka, 1975).

Tito zahálčiví a leniví lidé věnují všechen čas „co žijí, vínu, kostkám, nevěstincům, rozkoším a divadlům. Pro ně je chrámem, příbytkem, sněmem i veškerou nadějí jejich tužeb Circus maximus. Na náměstích, křižovatkách, širokých ulicích i shromaždištích lze vidět mnoho shluklých skupin, jak se navzájem hádají, přičemž každý hájí, jak to bývá, něco jiného. Mezi nimi se často ti, kteří už do sytosti žili a mají svou letitou vážností větší vliv, dovolávají svých šedin a vrásek a vykřikují, že se stát může zhroutit, nevyřítí-li se o příštích závodech z ohrady první ten, koho se právě kdo zastává, a neobjede-li se zlořečenými koňmi v těsné blízkosti metu. A tam, kde je tak zatuchlá nečinnost, kvapí všichni ve vytoužený den jezdeckých dostihů, ještě než plně zazáří slunce, horempádem v širokém proudu, jako by chtěli svou rychlostí předběhnout samy vozy, které budou závodit. A poněvadž si v napětí přejí rozdílné výsledky, tráví velmi mnozí z nich noci bděním“ (překlad J. Češka, 1975).

OVIDIUS

- *„Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi. Haec in lege loci commoda circus habet — tu tamen a dextra, quicumque es, parce puellae; contactu lateris laeditur ista tui. Tu quoque, qui spectas post nos, tua contrahe crura, si pudor est, rigido nec preme terga genu!“* (Ov. Am. 3.2.19–24)
- ***„Pročpak si odsedáš marně? Vždyť rýha nás nutí se stěsnat. V téhleté těsnosti místa cirkus svou výhodu má. Ty, co napravo sedíš, měj ohled na tuto dívku: jistě ji znepokojuje, bokem když tiskneš se k ní. Ty, co se za námi díváš, jen přitáhni nohy, buď slušný, abys ji kolenem tvrdým netlačil do něžných zad“*** (překlad R. Mertlík, 1990).
- *„Proximus a domina, nullo prohibente, sedeto, iunge tuum lateri qua potes usque latus; et bene, quod cogit, si nolis, linea iungi, quod tibi tangenda est lege puella loci“* (Ov. Ars am. 1.139–142).
- ***„Sedni si blizoučko dívky, v tom nikdo ti nebude bránit, bokem, pokud jen můžeš, tiskni se na její bok. Nechce-li, naštěstí čára vás nutí k sobě se tisknout, musíš se dotýkat dívky, prostor to nezbytně chce“*** (překlad R. Mertlík, 1990).

TERTULLIANUS

- *„Misit, dicunt, et nuntiant invicem quod simul ab omnibus visum est. Teneo testimonium caecitatis: non vident missum quid sit; mappam putant, sed est diaboli ab alto praecipitati figura. Ex eo itaque itur in furias et animos et discordias [...]. Inde maledicta, convicia sine iustitia odii“ (Tert. De spect. 16.3–4).*
- *„Už ho pustil! křičí a navzájem si sdělují to, co právě všichni viděli. Tady je důkaz jejich zaslepenosti: nevidí, co prétor skutečně ‚pustil‘; myslí si, že to byl startovací šátek, ale je to ztělesnění ďábla padajícího z výšin. V tomto okamžiku to tedy začíná: šílenství, pohnutí, spory [...]. Pak přicházejí kletby a nadávky, aniž by existoval oprávněný důvod k nenávisti“ (překlad P. Kitzler, 2004).*

VÝHERNÍ ŽETONY

- jídlo, drahokam, otrok, tunika, nádoba, *villa*, loď, dům, dobytek ,kůň
- Titus, Domitián
- **Eliogabalus**: 10 medvědů, 10 plchů, 10 listů salátu apod. (SHA *Heliogab.* 22.2).

factiones

- „fan-kluby“
- nošení oblečení dané barvy
- vykřikování jmen oblíbených závodníků
- bouřlivé vyjadřování nenávisti k vozatajům jiných stájí
- přidružování k daným stájím (městské oblasti či ulicemi)
- fandění až životním způsobem obyvatel
- přejímání manýrů svých ikon

Alexandrie

- **Dión z Prúsy:** posedlost závody na *hippodromu*, jen chléb a hry (Dio Chrys. *Or.* 32.31)

Podobně prohlásil i **Iuvenalis** (10.80–81) o Římanech: „*Duas tantum res anxius optat, Panem et Circenses.*“

„**Přání chová jen dvojí (a úzkostí srdce mu bije): jíst a v cirku se bavit**“ (překlad Z. K. Vysoký, 1972).

- Směšnost v hledištích, když se ani neudrželi na sedadlech a jakoby řídili a popoháněli koně vozatajů, vyskakovali a křičeli (Dio Chrys. *Or.* 32.81).

- **Filostratos** zraňování do krve, kritika Apollónia z Tyany:

„*ὕπερ δὲ ἵππων ἐνταῦθα γυμνὰ μὲν ὑμῖν ἐπ' ἀλλήλους ξίφη, βολαὶ δὲ ἔτοιμοι λίθων. πῦρ δὲ ἐπὶ τὴν τοιαύτην πόλιν, ἔνθαοίμωγή τε καὶ ὕβρις ὀλλύντων τε καὶ ὀλλυμένων, ῥέει δ' αἷματι γαῖα*“ (Philostr. *VA* 5.26).

„**Ale vy tu máte pro koně vytaseny meče a připraveny kamenné střely. Ať padne oheň na takové město, kde se ozývá bédování ubíjených a kde zuří zrupnost vraždících a krví přetéká země**“ (překlad F. Štuřík, 1972).

Konstantinopol

- *Νίκη* – heslo
- **Modří** (ort.) a **Zelení** (monofyz.) na *hippodromu*
- **Montesquieu** (2010): Justiniánovo upřednostňování modrých
- Hypatius a Pompeius x Flavius Belisarius a Mundus
- 30 000 lidí

Gladiatores a diváci v amphitheatrum

- **Eliogabalus**
  - hostiny v amfiteátru při soubojích lidí se zvěří
  - soukromé hostiny (SHA *Heliogab.* 22–25).
- **Commodus**
  - „*primus palus secutorum*“
- ***cena libera***
- ***naumachia (Claudius), venationes, noxii, ...***

venationes

- a) předvádění exotických zvířat,
- b) zinscenovaná zábavná představení a ukázky triků,
- c) zvířata jako lovná zvěř, tzv. *silvae*,
- d) býčí zápasy (*ταυροκαθάψια*),
- e) popravy trestanců, kteří byli odsouzeni k popravě zvěří
- f) boje různých zvířat proti sobě,
- g) zvířata proti *venatores* či *bestiarii*, příp. *gladiatores*

fanoušci

- **Ženy**
  - **Celadus**, „ten, který dokázal rozbušit dívčí srdce“
  - *retiarius* **Crescens**, „ten, který dokázal chytit mladé dívky do svých nočních sítí“
- **skupiny:**
  - *scutarii* –gladiátoři s velkým štítem (Nero a Domitianus)
    - upřednostňovali typ *murmillo/ mirmillo*
  - *parmularii* –gladiátoři s malým štítem (Caligula a Titus)
    - upřednostňovali typ *thraex/ thax* a *hoplomachus*

***collegia* fanoušků**

- ***Philoploi*** („milovníci zbraní“) z Efesu, Milétu a Termessu,
- ***Philokunegoi*** („milovníci štvanic“), čili spolek zaměřený na *venationes*,
- ***Amatores*** („milovníci Glaukovi“) ve Veroně; šlo o fanoušky gladiátora Glauka typu *retiarius*,
- ***collegium*** vyznávající boha Silvana, 23 gladiátorů ze skupiny císaře Commoda, masér, výrobce *manicae* a 7 členů nazývaných *pagani*, *cryptarius* (hlídač krypty) a císařův propuštěnec

Střety z amfiteátrů

- **Pompeje:**
  - X **Nuceria** – krvavé střety
- *milites stationarii*

výkřiky diváků – „primitivní sociální chování“

- „*missus!*“ či „*mitte!*“ („ušetři ho!“, „propust' ho!“) nebo „*iugula!*“ („prořízni mu hrdlo!“), „*ure!*“ („spálit!“), „*verbera!*“ („zbičovat!“)
- „*Occide, verbera, ure! Quare tam timide incurrit in ferrum? quare parum audacter occidit? quare parum libenter moritur? Plagis agatur in vulnera, mutuos ictus nudis et obviis pectoribus excipiant*“ (Sen. Ep. 7.5);
- „**Zabíjej, bičuj, upaluj!**“ „**Proč tenhle ten nabíhá na meč tak bázlivě?**“ „**Proč vraždíš tak váhavě?**“ „**Proč umíráš tak nerad?**“ „**Žeňte je bičem, aby se bili!**“ „**Ať se spolu bijí s nastavenou holou hrudí!**“ (překlad B. Ryba, 1969)
- o přestávkách: „*Interim iugulentur homines, ne nihil agatur*“ (Sen. Ep. 7.5).
- „**Popravujte lidi, ať se něco děje!**“ (překlad B. Ryba, 1969).
- „*Hoc habet!*“, „*Peractum est!*“ (Serv. A. 12.296).
- „**Má to!**“, „**Je po všem!**“ (volně přeloženo).

Odmítání a kritika

- **Marcus Aurelius:**

„Παρὰ τοῦ τροφέως τὸ μήτε Πρασιανὸς μήτε Βενετιανὸς μήτε Παλμουλάριος ἢ Σκουτάριος γενέσθαι“ (M. Aur. Med. 1.5).

„Svému vychovateli jsem povinen díkem, že nestráním ani Zeleným ani Modrým v cirku, ani nehoruji pro zápasníky se štítem okrouhlým nebo podlouhlým“ (překlad R. Kuthan, 1969).

- *„Na honosném venatii, pořádaném Pompeiem, byli (sloni) donuceni bojovat proti mužům. Nejprve čelili tomuto úkolu, pak si však uvědomili, že jejich postavení je beznadějně, sklonili se a začali prosit o smilování. Diváci byli dojati k slzám a hlasitě proklínali organizátora her“ (Nossov, 2012, 32–33).*

Plinius Mladší (Ep. 9.6.1–3)

„Circenses erant, quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor. Nihil novum nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror tot milia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum aut hominum arte traherentur, esset ratio non nulla; nunc favent panno, pannum amant, et si in ipso cursu medioque certamine hic color illuc ille huc transferatur, studium favorque transibit, et repente agitadores illos equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina relinquunt. Tanta gratia tanta auctoritas in una vilissima tunica, mitto apud vulgus, quod vilius tunica, sed apud quosdam graves homines; quos ego cum recordor, in re inani frigida assidua, tam insatiabiliter desiderare, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capior.“

„Konaly se hry v cirku a tahle podívaná mě ani v nejmenším nebaví. Není tam nic nového, nic rozmanitého, nic, co by nestačilo vidět jen jednou. Tím více se divím, že tolik tisíc mužů jako malí chlapi vždy znovu touží vidět běžící koně a lidi stojící na vozech. Kdyby je alespoň vábila rychlost koní nebo obratnost lidí, byl by k tomu nějaký důvod. Ale jsou nadšeni kusem barevné látky, kus látky milují, a kdyby snad se během dostihů a uprostřed závodů vyměnily barvy, přenesou svou přízeň a nadšení a hned opustí ony vozataje a ony koně, které na dálku dovedou rozeznat a jejichž jména vykřikují. Takovou oblibu a takovou váhu má bezcenný dres, a to nejen u lůzy, která má ještě menší cenu než ten dres, ale dokonce u některých vážených lidí; když si vzpomenu, že vydrží tak dlouho vysedávat při té nicotné, nudné a jednotvárné zábavě, zmocňuje se mě určitá rozkoš, že nejsem otrokem této rozkoše“ (překlad L. Vidman, 1988).

Tacitus – klesaly ctnosti a zájem o ušlechtilé nauky v přímé úměře s růstem zájmu o divadelní představení, gladiátorské zápasy a závody v cirku (Tac. *Dial.* 29).

křesťané

- vstup do Cirku Maximu byl přirovnáván ke vstupu do **veřejného domu**
- Kartaginský biskup Thascius Caecilius **Cyprianus**:

„Jam, si ad urbes ipsas oculos tuos atque ora convertas, celebritatem offendes omni solitudine tristiozem. Paratur gladiatorius ludus, ut libidinem crudelium luminum sanguis oblectet. Impletur in succum cibis fortioribus corpus, et arvinae loris membrorum moles robusta pinguescit, ut saginatus in poenam charius pereat. Homo occiditur in hominis voluptatem; et ut quis possit occidere peritia est, usus est, ars est. Scelus non tantum geritur, sed et docetur. Quid potest inhumanius, quid acerbius dici? Disciplina est ut perimere quis possit, et gloria est quod perimit“ (Cyprian Ep. 1.7).

„Obrátíš-li své oči a tvář i na ta města, shledáš tam ruch smutnější než sebevětší opuštěnost. Chystají se gladiátorské hry, aby chtíč surových očí byl ukojen krví. Tělo (gladiátora) se nacpává pro sílu vydatnějšími pokrmy a mohutná masa údů tloustne bochánky tuku, aby zahynul dráze, až bude vykrmen pro popravu. Člověk se zabíjí pro pobavení člověka, a umí-li kdo zabíjet, je to zkušenost, cvik, umění; zločin se nejen koná, nýbrž se mu i vyučuje. Co lze vyslovit nelidštějšího, co krutějšího? Je to věda, když někdo umí usmrcovat, a sláva, když usmrcuje“ (překlad J. Nováková, 1961).

- **Aurelius Augustinus:**

„Ut enim vidit illum sanguinem, immanitatem simul ebibit, et non se avertit, sed fixit aspectum; et hauriebat furias, et nesciebat, et delectabatur scelere certaminis, et cruenta voluptate inebriabatur. Et non erat jam ille qui venerat, sed unus de turba ad quam venerat, et verus eorum socius, a quibus adductus erat. Quid plura? Spectavit, clamavit, exarsit, abstulit inde secum insaniam qua stimularetur redire, non tantum cum illis a quibus prius abstractus est; sed etiam prae illis, et alios trahens“ (August. Conf. 6.8.13).

„Jakmile spatřil tu krev, vssál do sebe sám krvelačnost, neodvrátil, nýbrž upřel zrak a nevědomky ssál zuřivost, jásal nad ohavným zápasem a opájel se krvelačnou rozkoší. A již nebyl takovým, jaký přišel do cirku, nýbrž jako jeden z davu, mezi který přišel a jako pravý společník těch, kteří ho tam uvedli. Co mám dále říci? Díval se, křičel, hořel, odnesl si odtamtud šílenou touhu vraceti se tam nejen s těmi, kteří ho tam odvedli, nýbrž častěji než oni, i jiné tam odváděje“ (překlad M. Levý, 1992).

- **Salvianus** píše, že obyvatelé Augusty Treverorum, dnešní Trevír, od císařů požadovali hry v cirku, i přesto, že tato byla čtyřikrát dobytá Franky, všude ležely nepohřbené mrtvoly a šířila se nákaza:

„Pauci nobiles qui excidio superfuerant, quasi pro summo deletae urbis remedio circenses ab imperatoribus postulabant“ (Salv. Gub. 6.15).

„Někteří urození, kteří přežili zkázu města, jako nejvyšší lék (náhradu) za jeho zničení, požadovali od císařů hry v cirku“ (volně přeloženo).

- **Tertullianus, ...**

Sázení

už *Iliás*

- krétský král Ídomenes a Ajax (menší)

Αἴαν, νεῖκος ἄριστε, κοκοφραδές, ἄλλα τε πάντα δεύειαι Ἀργείων, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής. δεῦρό νυν, ἢ τρίποδος περιδώμεθον ἢ ἐλέβητος, ἴστορα δ' Ἀτρεΐδην Ἀγαμέμνονα θείομεν ἄμφω, ὀππότεραι πρόσθ' ἵπποι, ἵνα γνώης ἀποτίνων“ (Hom. Il. 23.483–487).

„Ty jsi, Aiante, hrdina v hádkách, zle smýšlíš, však jinak jsi ve všem nejhorší z Danaů všech, vždyť stále máš nevlídnou mysl. Pojd' jen a vsad'me se spolu buď o kotlík anebo o trojnož! Oba dva za rozhodčího si vyvolme Agamemnona, kteří to koně jsou vpředu, ať zaplatíš sázku a zmoudříš“ (překlad R. Mertlík, 1980).

- sociální zlo
- Saturnálie
- *pignus*, závazek, či *sponsio* (--- sponzor)
- **kdekoli** (v hledištích, ulicích, hospodách, ...)
- **x** *sázkařské obchody*
- **2 důvody:**
  - krásné dívky
  - možnost rychlého sázení (*audax sponsio*)
- **Augustus:**

„Postquam bis classe victus naves perdidit, aliquando ut vincat, ludit assidue aleam“ (Suet. Aug. 70.2)

„Když dvakrát poražen byl přišel o lodi, by jednou vyhrál přec, hrá v kostky napořád“ (překlad B. Ryba, 1966).
- **Claudius:**

- napsal o hře v kostky dokonce knihu (Suet. Claud. 33)

Gladiátoři

- tabulky (*tabellae*)
- „V“ znamenalo vítězství,
- „M“ (*missus*) porážku a přežití
- „Θ“ porážku a smrt (z řeckého *θάνατος*, šlo o *theta nigra*, která označovala smrt v aréně).
- vítězství obou gladiátorů, čili nerozhodný zápas – *stantes*, „stojící“

Agitatores

- nejlepší **Modří a Zelení**
  - zisk maximálně dvojnásobek vsazeného
- sázkou na **Červené a Bílé**
  - obvykle i šestinásobku vsazeného

Iuvenalis – kritika sázek

„Interea Megalesiacae spectacula mappae Idaeum solenne colunt, similisque triumpho praeda caballorum praetor sedet ac, mihi pace inmensae nimiaeque licet si dicere plebis, totam hodie Romam circus capit et fragor aurem percutit, eventum viridis quo colligo panni. nam si deficeret, maestam attonitamque videres hanc urbem veluti Cannarum in pulvere victis consulibus. Spectent iuvenes, quos clamor et audax sponsio, quos cultae decet adsedis puellae“ (Juv. 11.193–202).

„Zatím už dostihům přihlíží lid, by oslavil takto svátky Velké Matky, a prétor jak v triumfu slávě trůní, ač zadlužen sumou, již za koně závodní vydal, krátce, smím-li tak říci (nic ve zlém s početným davem!), cirkus dnes pojímá celičkový Řím a do uší hřmí mně jáсот, jenž vítězství hlásá, jak hádám, Zelených klubu. Kdyby on podlehl totiž, tu viděl bys zármutek v městě, sklíčenost velkou jak tenkrát, když u Kann podlehla zkáze konsulská vojska... Jen jinochům sluší i odvážně sázet, křičet i k úpravným dívkám si přisednout bok vedle boku“ (překlad Z. K. Vysoký, 1972).

Podstata krize diváctví v člověku?

- **Krutost davů**, a tedy i římského „sportovního“ diváctví není možné studovat jen na základě jejich **zločinů**.
- Dav může být **zločinný**, ale i **hrdinský, špatný i dobrý**.
- Davy v dějinách zabíjely a páchaly zločiny, mnohokráte však též zachránily vlast, davy osvobodily Boží hrob.
- Plná hlediště v circích, amfiteátrech a na stadionech byla jakousi **subkulturou** či **anarchistickými státy v malém**
- Pobyt zde umožňoval **prožitky dobrodružství**, které byly v protikladu k též kruté realitě
- Šlo o davy **různorodé** a **anonymní**, a právě anonymita umožnila mnohé excesy.

Příčiny speciálních vlastností v hledištích:

- **vznik pocitu anonymity** a nepřekonatelné moci, v souvislosti s tím ztráty pocitu zodpovědnosti a povolení daným pudům,
- **rozšíření duševní nákazy**, vysoká nakažlivost činů a citů; v rámci tohoto byl člověk v davu schopen něčeho, co je myšlení osamocenému jednotlivci naprosto opačné, tedy podřízení a obětování vlastního zájmu zájmu kolektivnímu,
- **sugestibilita**, která je osamocenému jedinci též cizí, a jež dále umožňuje duševní nákazu.

mytologie

- *σωφροσύνη*
- *ἀρετή*
- *Χ*
- *ὔβρις*
- *πλεονεξία*

Důležitost poznatků sociologie a psychologie

- **Mikroúroveň** – psychologická úroveň
  - ovlivněna jednotlivými osobnostmi
  - do určité míry shodná se současností, proto ji dle ní můžeme též interpretovat; např. podle agresivních sklonů osobnosti a temperamentu (Mareš, Smolík, & Suchánek, 2004). Ovšem, jak dokázal Le Bon (1994), určitá více či méně skrytá agresivita je v každém člověku a některými metodami se pak dá ve většině lidí probudit
- **Makroúroveň** – sociologická a sociálně-psychologic.
  - sem patří kultura, sociální prostředí a sociální struktura.

komparace

- vysvětlení násilí v circích je možné paralelou s násilím na **fotbalových stadionech**
- římské vozatajství si prošlo obdobnou **komeracionalizací** jako fotbal
- výtržníci z **nižších, středních i vyšších** vrstev
= na násilí v circích i jinde měla primární vliv psychologie; sociologie a politika pak měly vliv spíše vedlejší, ale ne zanedbatelný

Rozdělení návštěvníků sportovních střetů dle dnešních hledisek

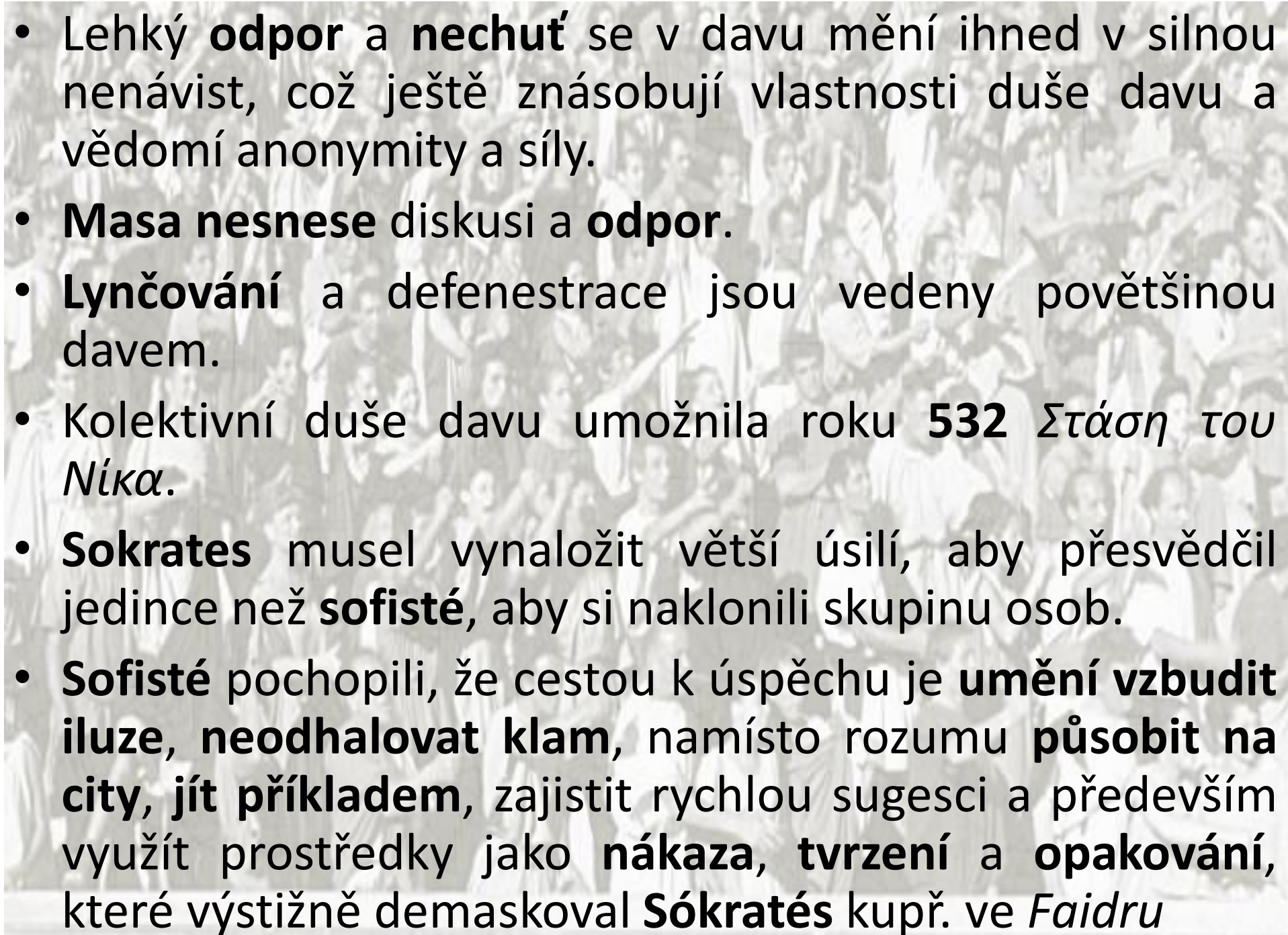
- **diváci:** pasivní pozorovatelé neovlivnění rivalitou týmu
- **fanoušci:** měli/ mají své oblíbené stáje nebo jezdce, očekávají jejich/ jeho vítězství; s danou stájí se identifikují a průběh sportovní události hodnotí subjektivněji
- **chuligáni:** klubismus nízký a primárně jim nejde o samotný klub, ale o nepokoje, násilí a různé excesy
- **ultras:** zajímají se o klubový život a vyhýbají se násilí; jsou nositeli pyrotechniky, choreografie, transparentů atp.

gettyimages®
Lonely Planet

150385925

-
- Lehký **odpor** a **nechuť** se v davu mění ihned v silnou nenávist, což ještě znásobují vlastnosti duše davu a vědomí anonymity a síly.
  - **Masa nesnese** diskusi a **odpor**.
  - **Lynčování** a defenestrace jsou vedeny povětšinou davem.
  - Kolektivní duše davu umožnila roku **532** *Στάση του Νίκα*.
  - **Sokrates** musel vynaložit větší úsilí, aby přesvědčil jedince než **sofisté**, aby si naklonili skupinu osob.
  - **Sofisté** pochopili, že cestou k úspěchu je **umění vzbudit iluze, neodhalovat klam**, namísto rozumu **působit na city, jít příkladem**, zajistit rychlou sugesci a především využít prostředky jako **nákaza, tvrzení a opakování**, které výstižně demaskoval **Sókratés** kupř. ve *Faidru*

Lidská přirozenost jako podstata krize

- Římské „sportovní“ diváctví bylo, dá se říct, davem, masou; a v mase, jak tvrdí Elias Canetti (1994) se lidé nebojí cizího doteku; je to pravý opak k samostatnému jedinci, jenž se doteku něčeho (někoho) neznámého obává. **„Jakmile se jednou poddáme mase, nebojíme se jejího doteku“** (Canetti, 1994, 10).
- V davu se stírají rozdíly, každý si je zde vzájemně **roven**.
- Je to **jedno tělo** (Canetti, 1994), které má svou psychologii (Le Bon, 1994).

projevy a vlastnosti masy:

- touha neustálého růstu,
- vláda absolutní rovnosti v jejím nitru,
- láska ke zhuštění,
- potřeba směru, pohybu k cíli.

- Hlasem masy byl **sborový pokřik** při závodech v hippodromu či cirku, stejně jako je jím dnes na fotbalovém stadionu, při boxerském střetu nebo jiném sportovním podniku
- totožný **hlas masy** byl též odpovědí na katovo zvednutí hlavy zrovna popraveného zločince.
- „*Davy hrály vždy významnou úlohu v dějinách*“ (Le Bon, 1994, 5), a to i přesto, že „***hrozba smrti je penízem moci***“ (Canetti, 1994, 543) – toto nebylo pochopeno např. na hippodromu v **Konstantinopoli**.

- Za **obdobu římských fanoušků** v pozdější době můžeme považovat obyčejné pokojné a mírumilovné měšťany, notáře a úředníky jako jedince, kteří byli současně nejzuřivějšími členy Konventu, kdy tak v davu posílali i nevinné lidi na smrt.
- To, že se stali **součástí davu**, znamenalo, že jednali jinak, i naprosto odlišně, než jak by se chovali osamoceně
- Též **Seneca** (Ep. 7.1–3) psal:

„Quid tibi vitandum praecipue existimes quaeris? turbam. Nondum illi tuto committeris. Ego certe confitebor imbecillitatem meam: numquam mores quos extuli refero; aliquid ex eo quod composui turbatur, aliquid ex iis quae fugavi redit. Quod aegris evenit quos longa imbecillitas usque eo affecit ut nusquam sine offensa proferantur, hoc accidit nobis quorum animi ex longo morbo reficiuntur. Inimica est multorum conversatio: nemo non aliquod nobis vitium aut commendat aut imprimit aut nescientibus allinit. Utique quo maior est populus cui miscemur, hoc periculi plus est. Nihil vero tam damnosum bonis moribus quam in aliquo spectaculo desiderare; tunc enim per voluptatem facilius vitia subrepunt. Quid me existimas dicere? avarior redeo, ambitiosior, luxuriosior? immo vero crudelior et inhumanior, quia inter homines fui.“

„Ptáš se, čemu se máš po mém soudu obzvlášť vyhýbat? Davu. Dosud se nemůžeš bezpečně odvážit mezi lidi. Já se aspoň přiznám k své slabosti z takového styku: nikdy se po mravní stránce nevracím týž, jaký jsem mezi ně šel. Vždy se něco z toho, co jsem již uklidnil, znovu rozbouří a něco z toho, co jsem již zapudil, znovu se hlásí. Co se přihází nemocným, které dlouhá neduživost přivedla tak daleko, že se nemohou objevit venku, aniž si uškodí, to postihuje i nás, jejichž duch se zotavuje z dlouhé choroby. Styk s mnoha lidmi působí škodlivě: každý nám nějakou tu svou nepravost buď doporučí nebo vnutí anebo nás jí poskvrní, aniž to tušíme. A čím početnější je lid, s kterým se stýkáme, tím víc stoupá nebezpečí. Ale nic není dobrým mravům tak zhoubné, jako vysedávat při nějaké podívané. Zde se totiž stává, že se při pocitech libosti snáze vplíží i nepravosti. Co myslíš, že mám na mysli? Vracím se lakotnější, ctižádostivější, prostopášnější, ba dokonce krutější a nelidštější, protože jsem byl mezi lidmi“ (překlad B. Ryba, 1969).

Podoba se současností

- korida
- týrání zvířat
- chovy pro suroviny
- *The American Sportsman*
- internetové online lovy zvěře
- živé lovy pro zábavu (Michaela Fialová)
- ČLOVĚK JAKO TÝŽ *ζῷον!*

3 ovlivňující se přístupy vysvětluující agresi v hledištích

- **1. instinktivistické teorie:**
  - agresivní instinkty aktivuje **sledování** agresivních sportů
  - nedochází však k projevům agrese v chování diváků
- **2. teorie sociálního učení:**
  - nárůst agresivity diváků souvisí s **napodobováním agresivního chování** sportovců
  - lidská agrese je tedy naučená
- **3. teorie frustrace:**
  - agrese vzniká z **frustrace z neúspěchu** „svého týmu/ stáje“ či *ἀθλητής*, jemuž jeho fanoušek jako divák nemůže nijak pomoci
  - člověk si pak prochází následnými fázemi: frustrace-negativní emoce-arousal-agrese

Tyto aktivizátory lidské agrese v rámci Říma měly vztah k:

- **A) společenskému prostředí a sociálnímu začlenění „sportovního“ diváka, na což měly vliv:**
  - sociální a emoční deprivace,
  - ekonomické problémy a pohled na životní perspektivu,
  - krize morálky a hodnot,
  - rozpad sociálních norem,
  - společností přijaté násilné formy chování,
  - normy maskulinity,
- **B) sportovnímu prostředí, tedy:**
  - možnosti identifikace se stájí, *ἀθλητής* či gladiátorem a prožitek úspěchu při vítězství a frustrace při prohře,
  - imitace agresivního chování *agitor*, *ἀθλητής* či gladiátora při *ἀγών*; toto násilí bez adekvátního potrestání pak mělo svou odezvu v hledišti,

- **C) podmínkám v hledišti a místě *ἀγών*, což souviselo s:**
  - vlivem pocitu anonymity, který snižoval odpovědnost jedince za jeho chování,
  - emocionalitou „sportovních“ diváků,
  - vlivem spotřebovaného alkoholu na diváky,
  - významností střetu – pro římský „sport“ byla tato povětšinou v úrovni maximální míry, jelikož nefinálový *ἀγών* byl *ἀγών* vylučovacím,
- **D) roli prezentování a zvaní na budoucí soutěže; mohl zde přistupovat i vliv:**
  - sociální stratifikace účastníků *ἀγών* (otrok, chudý občan, nobilita, císař),
  - nacionálního a náboženského podtextu (Říman, Řek, Germán, Gal, Thrák, Syřan, Egyptan, ..., křesťané, židé, polyteisté),
- **E) typicky staro-římským výstupům, kupř.:**
  - absence výherních losů či jejich nezískání,
  - neúspěch v sázení a u žen, jež byly pokládány za jednu z příčin přítomnosti mladíků,
  - stísněnost v hledištích, zasahování ostatním do jejich osobního prostoru,
  - rigidnost politických rozhodnutí i přes davové naléhání,
  - případná absence *virtus* při střetech gladiátorů a závodech,
  - tendenčnost a nespravedlnost (především vlivem nobility a císařů), tedy veřejné, někdy i praktické upřednostňování určité stáje, typu gladiátora apod.

konflikty

- ***intrapsychické***

- týkal se **každého jedince zvlášť** a závisel na vztahu očekávání vs. skutečný vývoj, např. kdy vozaťaj „mé“ stáje zaostával za ostatními a výsledkem mohla být podrážděnost až agrese

- ***interpersonální***

- souvisel s **interakcí** dvou či více osob nebo skupin, kdy docházelo dokonce k polarizaci v rovinách JÁ-TY nebo MY-ONI, někdy také JÁ-ONI či MY-TY s konfliktem jako možným výsledkem

• **inteligence**

– „Mezi slavným matematikem a jeho ševcem může být hluboká propast po stránce intelektuální, ale z hlediska jejich charakteru a věr může být rozdíl zcela nepatrný nebo často žádný“ (Le Bon, 1994, 17).

• v hledištích se stírala individualita, různorodé se rozplynulo ve **stejnorodém**. Nahromadění **průměrnosti**.

• Jedinec je v davu často blízký **zhypnotizovanému** jedinci:

– některé vlastnosti a schopnosti jsou u něj utlumeny

– jiné vypjaty,

– do některých činů se pouští až s přehnanou prudkostí

– vsugerované myšlenky by nejraději okamžitě proměnil v činy

• v davu je **člověk** spíše než rozumem **řízen vlastními pudy**, z civilizace sestupuje **k barbarství**.

– „Má bezděčnost, prudkost, divokost a také nadšení a hrdinství primitivních bytostí [...] Jedinec v davu je zrnko písku obklopené jinými zrnky, kterými zmítá vítr podle libosti“ (Le Bon, 1994, 20).

• **Lakomec** se stává marnotratníkem, **zbabělec** hrdinou, **skeptik** věřícím a **slušný člověk** zločincem.

